

SZEMLE

MARCEL BOULIN

ANDRÉ-CLAUDE MARQUIS DE CHAMBORANT 1732—1805, MESTRE DE CAMP PROPRIÉTAIRE D'UN RÉGIMENT DE HUSSARDS DE SON NOM, SA FAMILLE, SON RÉGIMENT

(Tarbes, 1983. 151 o.)

A franciaországi Tarbes-ban működő Nemzetközi Huszármúzeum (Musée International des Hussards) alapítója, már tiszteletbéli öröként, az általa létrehozott intézmény támogatásával, saját kiadásában jelentette meg magyar szempontból is figyelemre méltó művét. (Sajnálatos, hogy ezt az ismertetést már nem élte meg, időközben váratlanul elhalálozott.)

Az életrajz arról a Chamborant altábornagyról szól, aki 1761—1791 között az Esterházy Bálint József gróf (1705—1743) brigadéros által zömében magyarokból létrehozott franciaországi huszárezred tulajdonosezredese volt. Ezért is viseli a mű ezt a címet: „*André-Claude de Chamborant őrgróf (1732—1805), a nevével viselő huszárezred tulajdonosezredese, családja, ezrede.*” (Kár, hogy az előszó szerzője, Dugué MacCarthy ezredes, az alapítót tévesen „Ladislas-Ignace, Comte Esterházy” néven említi.)

A szerző a címben jelzettnél sok szempontból lényegesen többet nyújt. Hat fejezetre tagolt művében először a mai Creuse megye Chamborant nevű községéről nevével nyerő, „de la Clavière” előnevet viselő, a XVII. században őrgrófi méltóságra emelt ősi birtokos nemes család történetét vizsgálja fel, a kezdetektől a XVIII. századig.

A második fejezet tartalmazza Chamborant altábornagy tulajdonképpeni életrajzát. Boulin kiemeli, hogy hőse királyi apródból lett 16 évesen vértestiszt, majd 1753-tól alezredesként egy gyalogezred élén szolgált. Miután az Esterházy alapította huszárezred harmadik tulajdonosa, Louis Lancelot Urbain Comte de Turpin de Crissé tábornok (1716—1795), aki a hősi halált halt ezredalapító és az ugyancsak hősi halált halt Dávid Zsig-

mod (?—1747) brigadéros után mondhatta magáénak az egységet, 1761-ben lemondott erről a jogról, az új ezredtulajdonos Chamborant ezredes lett.

A szerző ezt követően, Chamborant életpályájával párhuzamosan, illetve abba beleszöve, nyomon követi a hőse tulajdonát képező huszárezred további történetét is a hétéves háború utolsó hadjárataiban és a bekövetkezett közel két évtizedes békeidőszakban. Miután Chamborant 1770-ben tábornok és a huszárság főfelügyelője lett, különösen szívén viselte saját huszárezredének a sorsát. Ezen az sem változtatott, hogy 1780-ban Német-Lotharingia katonai kormányzója lett, 1784-ben pedig altábornaggyá lépett fel az uralkodó. A huszárezredéről való gondoskodását különösen részletesen tárgyalja Boulin az amerikai függetlenségi háború időszakával kapcsolatban. Végül azt elemzi, hogy 1790-ben, a forradalmi változások következtében, miként vált meg a royalistaként külföldre szökött tulajdonos a nevével viselő egységtől.

A harmadik fejezet Chamborant altábornagy leszármazottaival foglalkozik, míg a negyedik fejezetben a szerző röviden felvázolja az eredetileg Esterházy-, de az ancien régime korától kezdődően mindmáig Chamborant néven ismertté vált (későbbi 2.) huszárezred történetét, 1791-től napjainkig. Az ötödik fejezetet az egység egyes helyőrségeinek, a hatodikat pedig a további vezénylő parancsnokoknak szenteli Boulin (miután a tulajdonos a Nagy Francia Forradalommal a nép lett).

Az eredeti levéltári forrásokra épített mű értékét még növeli az a tény, hogy a szerző írását 43 korabeli képzőművésze-

ti alkotás reprodukciójával illusztrálta. Ezek zömét XVIII. századi franciaországi huszárok portréi képezik, és ezek lehetővé teszik az öltözék és felszerelés fél évszázados módosulásainak nyomon követését is.

Magyarként csupán azt sajnálhatjuk, hogy a Chamborant-huszárezred előtörténetét, amikor az még zömében magyarokból állt, Marcel Boulin egyetlen rövid bekezdéssel intézte el. Ezzel szemben a magyar alapítású egység későbbi történetével kapcsolatosan, amikorra minden-

esetre már erősen megcsappant az abban szolgáló magyarok száma, a szerző számos új adattal gazdagítja ismereteinket. Együttal ez az életrajz több vonatkozásban még árnyaltabbá teszi ismereteinket, amelyekkel a huszárság XVIII. századi francia hadseregébéli tényeréséről, súlyáról és szerepéről eddig rendelkezünk. Ebből a szempontból hívjuk fel a figyelmet erre az új életrajzra.

Zachar József

VARGYAI GYULA

A HADSEREG POLITIKAI FUNKCIÓI MAGYARORSZÁGON A HARMINCAS ÉVEKBEN

(Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983. 190 o.)

A marxista magyar (had)történetírás sokat tett már azért, hogy az ellenforradalmi Magyarország huszonöt éves történetét, hadtörténetét minél „teljességre törekvőbben” feldolgozza. E törekvésekben belül is számos szerző választotta munkája témájaként a „Horthy-Magyarország” hadseregének a történetét. A korszak hadseregének egyik jelentős feladatát képező politikai funkciók feltárására tett kísérletet — sikeresen — Vargyai Gyula, az Akadémiai Kiadó gondozásában a közelmúltban megjelent monográfiájában.

A szerző több éves, alapkutatásra épülő munkája hat fejezetében tárgyalja a mintegy tízéves időszakot. Bemutatja a hadsereg bel- és külpolitikát (is) formáló tevékenységét, illetve ezeknek a funkcióknak változásait.

Ismeretes, hogy az ellenforradalmi Magyarország megteremtésében, ha nem is döntő, de jelentős szerepet játszott a hadsereg. A trianoni békeszerződés aláírása után azonban a hadsereg jelentősége, befolyása bizonyos mértékben csökkent. (Ez utóbbiakban a Teleki- és a Bethlen-kormányoknak is szerepe volt.) A hadsereg vezetése azonban szerette volna ezt a „háttérbe szorulást” minél előbb kiküszöbölni, és igyekezett már a húszas évek közepétől jelentősebb szerephez jutni.

Ezekben az években indult meg egyébként a békeszerződés által engedélyezett 35 ezer fős hadsereg keretének a kiépítése, illetve a lehetőségekhez mérten a keret „tartalommal való kitöltése”, de ez

a törekvés csak a húszas évek végére vált valóra. Az 1920-as évek végén, az 1930-as évek elején a hadsereg vezetésének a legfőbb gondja a „békeszerződés katonai rendelkezéseinek az ellensúlyozása” volt. Ezek az „ellensúlyozások” gyakorlatilag belbiztonsági gyakorlatok megtartásából, bizonyos erők — folyamórség, vámórség stb. —, továbbá fegyverek és hadianyagok rejtéséből, valamint a kényszertoborzásokból álltak össze.

1927 után viszonylag nagyobb mozgásteret kapott a hadsereg és vezetése, mivel a Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság 1927. március 31-én megszűntette tevékenységét, az alkalmankénti ellenőrzések pedig nemigen jelentettek komoly „veszélyt”.

A harmincas évek katonai felső vezetésének szervezettörténete, amint Vargyai Gyula írta, „sajátos kettősséget” mutatott. A hagyományos intézmények — Honvédelmi Minisztérium, Vezérkari Főnökség (a rejtés miatt HM VI. csoport — Sz. S.), a Honvédség Főparancsnoka — mellett, amelyek szervezete már a húszas évek elején kiépült, létrejött egy új szerv, az 1928-ban megalakított Legfelsőbb Honvédelmi Tanács. (A szerző helyesen mutat rá arra — a történeti irodalomban még ma is élő — téves állításra, mely szerint a Legfelsőbb Honvédelmi Tanács csak 1938-ban jött volna létre. Ez a téves adat feltehetőleg az 1939. II. tc. értelmezéséből adódott.) Áttekintést kapunk még ebben a fejezetben a Honvédelmi Minisztérium, a Vezérkari Főnökség, a Honvédség Főparancsnok-